

TESIS DOCTORALS

Josep MONSERRAT MOLAS, *Comentari d'El polític de Plató. Suplement de la filosofia a la ciutat*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Jordi Sales i Coderch i llegida a la Universitat de Barcelona el 2 de març de 1998.

Llegir Plató avui segueix essent una aventura filosòfica de primer ordre, perquè la filosofia platònica és un intent de donar compte del tot. Pensem que el que hi ha de filosofia en els diàlegs platònics està per sobre de divisions de la història de la filosofia en edats i està per sobre de divisions de la filosofia en disciplines independents. No en diríem filosofia antiga si per antic volem entendre desuet i passat. Seria més apropiat dir-ne «primera formulació completa de la voluntat de donar compte del tot». Entesa així, la filosofia platònica, com la filosofia antiga, no és quelcom depassat, si no és que tinguem convenientment resolta la nostra comprensió de la totalitat. Com tampoc la filosofia platònica és quelcom que pertanyi a cap disciplina en concret de la filosofia. El text platònic és anterior a les divisions amb què nosaltres classifiquem els problemes i les disciplines filosòfics, i de fet, el text platònic està situat a l'arrel de tals divisions sense que aquestes estiguin efectuades. És per això que l'estudi i la valoració del text platònic reclama una actitud filosòfica originària, almenys en un doble sentit: originària perquè ens situa en la primera herència completa del que anomenem filosofia -herència que en la mesura que es segueix transmetent és perquè, com acabem de dir, no és an-

tiga i no està encara clausurada en un museu-; i originària, també, perquè reclama que ens dessituem de les divisions convencionals de la filosofia per tal d'atendre en la unitat la mateixa experiència filosòfica original.

Davant de les lectures fragmentàries dels textos platònics (fragmentàries en quant que només se sostenen a partir d'un tant per cent ben minso de la materialitat del text platònic, i fragmentàries també perquè estan atentes al text només en quant que cas concret de problemàtiques determinades per disciplines filosòfiques singulars), el que hem procurat és una lectura global d'El polític com un tot de forma i contingut com a part d'un projecte compartit de lectura dels diàlegs platònics. *La lectura global del diàleg platònic és, creiem, el problema primer de l'estudi de Plató*. Hem trobat que aquesta forma, el comentari com a recull de remarques i observacions que tenen per objecte explicar, il·lustrar o criticar el sentit d'un text, podia fer *justícia* a la manera que tenia de presentar-se allò que pugui ser el pensament de Plató.

El polític com un tot i no pas cap de les seves parts constitutives (dièresi, mite, paradigma del tissatge, formes de govern, etc.) és un retrat adequat de la impossibilitat de retratar el concepte del polític. Procurarem explicitar després com això només és possible si s'entén que tot el diàleg està construït a partir d'allò que el mateix diàleg assenyala difícilment des del seu centre: la justa mesura.

Creiem que el mètode del comentari pot ser encara fecund si es tracta, pri-

mer de tot, d'aprendre a acollir l'altre, respectuosament, restituint allò que ha procurat dir. *El polític* es dona com un tot i com a tal cal primerament llegir-lo per tal de procurar entendre'l en la seva complexitat i en la seva dificultat. Veure el tot del diàleg justifica la presentació lineal que ressegueix l'acció i els arguments respectant l'ordre i la disposició amb què es donen. El diàleg platònic és una obra d'art, una obra poètica, d'una poètica filosòfica, que cal respectar en la seva integritat per tal de garantir les bases d'una comprensió adequada. L'atemptat sovintejat de la mutilació dels textos platònics reclama fer justícia al fet empíric de la forma del diàleg en si mateixa.

Plató és poeta. Aquesta és la primera impressió que rebem d'ell a través dels seus textos i pensem que ens hi hem de mantenir fidels en la mesura que el text platònic és una obra d'art. Només comprènent la superfície dels diàlegs podem arribar al seu fons, o dir que el fons del diàleg és la seva superfície. De consideracions fonamentals d'aquesta mena partien les premisses metodològiques de la nostra lectura: Així,

1) El diàleg platònic no és un tractat ni el text d'una lliçó escolar. Els diàlegs són una variació de les representacions mímiques com ara les de Sofró i Xenarc, on no només compta el que s'hi diu, sinó també el que es calla i el que s'hi fa.

2) Els diàlegs estan travessats de seriositat i de joc, i componen una barreja de comèdia i tragèdia, i ambdós aspectes són igualment importants.

3) El lector assisteix com a participant callat a la conversa representada al seu davant: correspon al lector acceptar o refusar en última instància allò que s'hi dona. Hi ha una distància entre el lector i el text que ens permet la mirada atenta de l'espectador: si ho pensem en grec, permet *teoria*.

4) Els diàlegs no són l'expressió de la "doctrina" o del "sistema" platònic. En els diàlegs, Plató no apareix com a personatge amb veu, sinó que Plató ens presenta en els diàlegs diferents personatges en una conversa que es vol la representació de la vida de la filosofia en la ciutat. És la qüestió de l'anonimitat platònic. No hi ha clarament portaveu platònic.

5) Mentre que un diàleg conforma un tot de forma i contingut, al qual cal fer justícia, de poca ajuda serveixen les remissions a altres diàlegs si no es té present aquesta premissa, que el *corpus platonicum* no conforma una unitat orgànica, i la seva ordenació és problemàtica.

6) En un diàleg platònic compta tot el que s'hi diu i ha de ser anotat curiosament. Els detalls poden aclarir tant o més que els parlaments més llargs. Hem procurat tenir cura dels detalls: alguns ens han estat altament significatius i són bona mostra de la genialitat compositiva i de pensament platòniques: la reiteració de les paraules, les diferències en les respostes del jove, la manera com es dirigeixen els interlocutors uns als altres, els juraments, les exclamacions, les variacions terminològiques, els silencis...

Aquests principis de lectura cal combinar-los amb:

1) una tasca de depuració d'allò que la crítica a adherit als diàlegs discutint problemes o qüestions que no pertanyen als diàlegs pròpiament, i normalment retallant-los en textos fora del seu context;

2) una voluntat d'atendre a l'estratègia comunicativa platònica: els testimonis parlen d'una funció protrèptica del diàleg;

3) no pot descartar-se la presència, bé simplement assenyalada, bé com a estructura compositiva d'una doctrina dels principis de la qual ens parlen els testimonis;

4) cal distingir la ironia intradiàlogal entre els personatges, de la ironia platònica que és la que ha procurat Plató disposant de la manera que ho fa l'escena, els personatges, els arguments, etc. És així, per exemple, que no s'està atent a aquesta ironia platònica quan es confon allò que els personatges pensen que fan amb el que Plató fa amb aquests personatges: no es estrany que moltes interpretacions defectuoses d'*El polític* descansin en la pluralitat i el desacord en les intencions dels personatges que parlen en el diàleg.

Tenim, doncs, que un diàleg platònic és una fenomenologia dramàtica que a partir de la descripció d'uns personatges, l'argument discursiu i els fets consatats en una escena, dibuixa una ficció

que ens situa com a espectadors-oïdors, i que espera de nosaltres una resposta perquè quedi acomplert l'acte comunicatiu que el diàleg pretén.¹

En el fons, es tracta de la possible tasca beneficiosa de la història de la filosofia, tal com ho ha plantejat, pel que fa a Descartes, G. Rodis-Lewis: "aprendre a acollir l'altre, en la seva alteritat, dirigint-se a restituir el que ha volgut dir". La dialogicitat és fonamental en l'experiència humana i en l'experiència de la filosofia. Fins i tot el pensament és comprès com "la conversa silenciosa de l'ànima amb si mateixa" (Teet. 189e4-190a7, Soph. 263e3-264a3). Els diàlegs platònics són fenomenologia de les ànimes: mai esperits abstractes, sempre encarnades en una situació en la qual cal orientar-se. Cal, doncs, que ens atensem al nostre diàleg per veure com pot ser-ne, de fecunda, aquesta metodologia interpretativa.

Sofista, polític i foll són les tres aparences del filòsof. En *El sofista* assistim a la pèrdua del tercer mode, el de la follia, i la seva substitució per allò del que hauria de ser apareença: la filosofia. Sofística i política són aparences de la filosofia en la ciutat. *El polític* és el segon moment de l'anàlisi de les aparences del filòsof, i és el seu darrer moment, perquè la follia, que és la tercera apareença originària, es perd en el decurs de la conversa. Pensem que el filòsof és quelcom que apareix en el retrat que del sofista i del polític ens fa Plató, si hi afegim, a més, follia, que és una manera de caracteritzar allò que en el fons defineix el vertader filòsof: estar posseït per un desig de saviesa.

La nostra tesi defensa que *El polític*, llegit com un tot de forma i contingut, pren cos com a cas particular del problema de la justa mesura, de la "phronesis", representada en el diàleg en el seu lloc central, i en la mateixa estructura del diàleg per la disposició juganera de les dimensions i els continguts de les seves parts.

La justa mesura és al bell mig del diàleg oferint-se en la seva presència i en seva pèrdua com a clau de totes i cada una de les parts del diàleg, mostrant a la vegada la manera de la seva beneficiosa presència i de la seva perniciosa absència. Així, *el centre del diàleg és justa mesura i terme mig respecte a la dièresi i el mite d'una banda, i respecte al govern dels polítics i el govern de les lleis de l'altra*. Aquesta disposició és clau per entendre el que pugui ser el *politikós*. *Sigui el que sigui cal que el polític jugui amb l'argumentació, el mite, el lideratge i la legalitat fent un tot possible amb extrema dificultat i plagat d'errors i correccions*.

Si descrivim la figura que dibuixa el diàleg, aquest ascendeix des de l'escena inicial, veritable obertura del diàleg, fins al seu punt culminant en el centre mateix, passant per la dièresi, el mite i el paradigma del tissatge. Després del punt central culminant, el diàleg inicia la depuració del polític de tots aquells que pretenen ocupar-se de la ciutat, dels que ocupen els règims polítics actuals i, finalment, dels generals, rêtors i jutges. El diàleg es clou amb la definició de la política com a tissatge de virtuts contraposades en benefici de tota la ciutat.

L'escena inicial ens mostra, com en una obertura, el tema principal que anirà desplegant tot el diàleg. La qüestió de la unitat i la multiplicitat, la tensió entre els mètodes d'estudi, la recerca dels joves, o l'estrangeria queden emmarcats pel silenci en el qual s'acollirà el vell Sòcrates que està pendent de judici per introduir déus nous en la ciutat i corrompre els joves. L'escena de la conversa se'ns mostra com el resultat de la reiteració del favor o *gràcia* que es demana al Foraster d'Elea de tractar sobre les *aparences de la filosofia*. La conversa transcorre de manera difícil i esforçada, en un atmosfera científico-matemàtica, però carregada per la presència de múltiples violències: la de la matemàtica contra la filosofia, la dels mestres entre ells per la recerca dels deixebles, la de la ciutat sota

1. Els principis de lectura i la resta de premisses poden trobar-se en J. KLEIN (1977) *Plato's Trilogy*, R. BRAGUE (1978) *Le restant*, Ch. L. GRISWOLD (jr.) (1986) *Self-Knowledge in Plato's Phaedrus*, J. SALES (1992) *Estudis sobre l'ensenyament platònic*, Ch. L. GRISWOLD (1986) 248, n. 26: "A longer discussion of Platonic irony would include an analysis of the sense in which the titles of the dialogues, the dramatic irony, the place, the sequence (in the fictive chronology) of the dialogues, provide clues to Plato's intentions".

la forma del judici amenaçador de Sòcrates. En aquest sentit recordem que *El polític* és una etapa en el discerniment de les aparences del filòsof en la ciutat, etapa en concret que s'ocupa de l'aclariment de la figura del "politikós". Aquesta etapa ha anat seguint un itinerari del qual podem recordar algunes *fites*. Es tracta de respondre quin camí han recorregut el Foraster d'Elea, que ocupa el lloc de Sòcrates vell, i el jove Sòcrates, aprenent de matemàtiques amb Teodor, que ocupa el lloc de Teetet.

Es procedeix a l'aclariment de la figura del polític fent una dièresi per tal de determinar el concepte del *saber polític*. La tria del mètode i la tria d'allò de què es parteix (el saber) pertany exclusivament al Foraster, i el jove Sòcrates ha de ser reguanyat per a la conversa cada vegada que es perd. *Pensem que aquesta adaptació a la manera de ser del jove comporta una degradació metodològica en pro de la bondat instructiva.*

El Foraster parteix del saber propi del polític i el determina com un saber o art teòric, imperatiu i que dona pròpiament les ordres. Aquesta caracterització delimitarà bonament la generalitat del diàleg que es mourà en aquesta consideració de la política com un saber teòric i no pràctic. La dimensió equívoca de la política com a ciència-saber o tècnica-art juga un paper important en tot el diàleg. L'ambient és propici a la sobrevaloració d'una tècnica o art política com a saber suprem, sense deixar aleshores lloc a un saber propi, no de la generació o fabricació, sinó de l'acció pròpiament humana o *praxis*, i no *poiesis*.

El resultat de la dièresi és, després de molts i treballats errors i ambigüitats, situar el polític com a pastor dels homes (al costat dels porcs i dels pollastres). La neutralitat metodològica complau al jove i sembla que també al Foraster, però aquest fa adonar a Sòcrates jove d'un error fonamental que impedeix distingir apropiadament el polític, ja que aquest queda confós entre els molts que pretenen prendre cura dels homes. Cal recórrer, admet el Foraster, a un mite que corregeixi el *lógos* que s'ha mostrat erroni.

L'anàlisi (dièresi) no il·lumina sinó que acaba enfosquint perquè fa perdre en mil bo-

cins la figura ("eidos"). L'error lògic cal corregir-lo amb un recurs mític.

El mite es planteja com un nou començament per un altre camí. Tot el mite apareix per respondre a aquesta necessitat de correcció (274d-e), si bé serveix també per determinar en quina era de la història es viu millor (272d).

El Foraster compona un mite nou amb elements antics i fragmentaris que pretén ser *una imatge de la totalitat de l'univers i servir de correcció a la dièresi*. De fet, el mite esdevé més que això, i el Foraster també serà conscient d'aquesta superfluitat. El mite, que es planteja com una barreja de joc, *fonamenta una teologia política* basada en l'absència actual d'un govern dels déus i en la presència còsmica d'un poder diví ordenador.

El mite obté com a resultat la definició d'un espai entre el cosmos material i el demiürg endreçador, de tal manera que l'home esdevé alliberat de la protecció divina i del sotmetiment a les lleis de la naturalesa, i cal que es condueixi a si mateix, és a dir, *el mite dona un fonament a la política*. El mite aconsegueix alliberar la política del pes de la tradició que fa del rei un pastor diví dels homes. Aquesta situació del déu-rei-pastor es fa coincidir amb una era anterior, assimilada al regne de Cronos, una era on home i món, indistints, estan endreçats. Entre aquella i l'actual, hi ha un període caòtic d'abandonament diví en el qual els homes no gaudeixen tampoc d'un govern polític (home i món, indistints, estan desendreçats). Finalment, *la política només neix quan els homes estan desvalguts en un món que se sap endreçat*. La gràcia de la convivència la rep l'home de la gràcia de la naturalesa com a possibilitat d'endreçament del que sense esforç seria una situació lamentable i terrible, d'endreçament del seu domini propi per acomodar-lo a l'ordre que presenta la totalitat. Aquesta situació, que és una gràcia, és el fonament de la possibilitat mateixa de la política. El mite, però, restringeix la seva funcionalitat intradiàlogal a la simple correcció de la dièresi.

Ara bé, si la claredat de la dièresi enfosquia, la intenció clarificadora del mite com a moment sintètic que ho aplega tot, tampoc no il·lumina, sinó que enlluerna perquè fa perdre la figura ("eidos") en una barreja abarroçada.

El Foraster distingeix entre el rei i el tirà segons els súbdits consenteixin o no el seu govern. El jove Sòcrates creu que amb aquest aclariment s'ha acabat la dièresi en quant que s'ha aprofitat l'ensenyament del mite per a distingir entre el pastor-tirà i el pastor-rei (que regna amb el consentiment). L'alegria del jove, però, queda altra vegada aturada pel Foraster ja que encara no s'ha assolit el final. *El consentiment dels súbdits no és pas garantia de la bondat del govern.* Davant la sorpresa del jove el Foraster obre un parèntesi sobre la qüestió del coneixement: del que es tracta és de veure què ens passa pel que fa al saber, que no l'encertem.

Com que es tracta de conèixer, i els intents per ara han resultat defectuosos, el Foraster es proposa explicar com coneixem. La primera manera és amb l'ús d'exemples (paradigmes) que il·lustren allò que s'ha d'explicar. La comprensió del que és un paradigma costa al jove Sòcrates, i el Foraster recorre a posar un paradigma del paradigma, un exemple del que és un exemple, per tal d'explicar-lo. El diàleg mostra tant la *reiteració* com la *innovació* metodològiques per assolir el coneixement. El paradigma al qual acut és al de l'aprenentatge de les lletres. Aquest coneixement, però, és parcial. La qüestió del que és un paradigma queda finalment aclarida en la seva dificultat: és problemàtic aplicar exemples entre entitats d'ordre distint, i si hi ha un error d'apreciació inicial és impossible arribar a la veritat. El Foraster passa aleshores a cercar un exemple o paradigma de la política, i el troba en el tissatge.

El tissatge, l'operació de teixir, és una operació pràctico-productiva, i s'imposa com a paradigma o model d'un art o saber teòric. De la confecció de vestit de llana es fa una dièresi a semblança de l'efectuada amb el saber polític. És dubtós fins quin punt què és la imatge o paradigma de què. La dièresi del tissatge resulta complicada, i el seu sumari és desendreçat i oblidat, com ho havia resultat també el del polític.

El paradigma del tissatge és usat erròniament i s'abusa d'ell perquè el model donat no acaba de ser apropiat. La correcció final de la dièresi també és posada en dubte. Amb la definició que es dona, no es distingeix prou bé el paper de l'art que dirigeix la

fabricació de roba, que dirigeix de fet els altres arts que hi estan implicats. Igual que passava amb la dièresi del polític, apareix la disputa sobre la precisió i adequació de la definició obtinguda. Cal, encara *altra vegada*, separar arts causants d'arts concausants. El tissatge, finalment, es bifurca de manera no procedent segons el mètode a partir de les operacions de reunir i separar, tant en la fabricació dels fils com en el que és pròpiament el seu tissatge.

La posició central del diàleg l'ocupa un excursus temàtic que trenca les consideracions metodològiques pel que fa al saber. Aquest parèntesi s'ocupa de la justa mesura. La reflexió sobre com s'ha conduït la dièresi porta el Foraster a interrogar-se sobre la conveniència de fer tantes voltes per arribar a definicions que es podrien obtenir més fàcilment. El jove Sòcrates, però, no troba inútil res del que s'ha dit. Per corregir aquesta apreciació equivocada del jove, i per prevenir que no torni a caure en errors d'aquesta mena, el Foraster disposa un discurs apropiat per corregir l'error de no saber apreciar quan un camí que se segueixi porta directament allà on es pretén o bé hi porta fent una marrada. L'art de la mesura s'ocupa d'aquest afer, però de mesures n'hi ha de dues menes: les mesures del més i del menys, les relatives, i la mesura d'allò que tracta de *l'essència necessària de l'esdevenir*. La justa mesura ho és dels discursos i dels fets, allò que s'esdevé per l'acció humana. Aquest art de la justa mesura és condició indispensable per a qualsevol art: la justa mesura és essencial per a la política. Sense la capacitat per jutjar l'excés i el defecte, la política, l'art de teixir i qualsevol altre art es destruiria (284a), perquè tots han de tenir en consideració "el que és en la mesura deguda, allò que és adequat, allò que és oportú, allò que cal fer" (284e) i això no pot trobar-se entre els extrems.

Aquestes nocions, més que a una solució, apunten a una *orientació en una situació per tal de reajustar en la mesura del possible l'ordre que es perd i es reguanya amb el dir i el fer dels homes*. La repetició de la fórmula pràctica no ens dona la garantia de la seva possessió efectiva: només es dona en la realització dels actes i dels discursos.

Aquesta noció de la justa mesura cal fixar-la en la memòria i a partir d'ara el diàleg perd en precisió "matemàtica" i guanya en el coneixement del que és distint, perquè la dièresi es corregeix partint pel lloc apropiat i no necessàriament per la meitat. El diàleg, malgrat arribar al seu punt culminant, no s'acaba perquè alguna cosa important no s'assoleix del tot, i en la seva no possessió cal recomençar altra vegada.

El moment central del diàleg *dóna també la clau de la seva construcció*. Creiem que aquesta clau està en el passatge on Sòcrates jove manifesta que tota la investigació empresa s'ha realitzat per esdevenir millors dialèctics (285d). El jove no entén, com pot suggerir la resposta del Foraster, que la política pertany a les coses més grans i precioses de les quals no hi ha imatge assequible als homes. *La pretensió purament formalista del jove és corregida ara per l'intent del Foraster d'honorar la política com a objecte d'estudi*. En aquest centre del diàleg, on s'ha mostrat la importància de la justa mesura, la centralitat és encara reforçada per la reiteració de la comunitat de la recerca, per la persistència esforçada de la memòria contra l'oblit destructor, pel rebot de l'escena inicial i per l'ús de fórmules carregades de significació filosòfica.

La continuació està condicionada per com s'ha assolit parcialment l'ensenyament de la justa mesura. El Foraster ordena el retorn al polític per tal de situar-lo en la seva justa mesura. El primer pas és depurar la figura del polític dels arts concausants que li disputaven la cura de la ciutat. El resultat que s'obté és la separació d'aquells elements que conformarien, primer, l'estructura socio-econòmica de la ciutat (instruments, recipients, vehicles), i, segon, d'arts que s'ocupen d'aspectes com l'abric, la diversió i el nodriment (la cura del cos i la salut). El mètode ja no és el de la dièresi estricta, i aquesta decisió és responsabilitat del Foraster. *Perdem per moments en formalitat lògico-matemàtica i en claredat expositiva, però guanyem en quant que ens anem apropant a la realitat de la ciutat*.

Després s'anirà separant el polític dels servidors (dels esclaus, de tots els assalariats, dels sacerdots). Entre els sacerdots hi ha qui trobaria el rei, i aquest

costum estranger també era un antic costum grec, però aquesta etapa ja s'ha superat: *el moment constitucional legislatiu és un segon moment constitutiu de la ciutat, aquell que es dóna quan la constitució originària sagrada -que prové dels déus- és abandonada i cal legislar de nou*. És un nou moment sagrat, però a mans dels homes. És una gràcia en la vida dels homes que és viscuda com a independència o autonomia respecte al diví.

En aquesta ruptura de la dièresi, apareixen disputant pel poder vacant després de la separació dels sacerdots-reis, un grup nombrós i multiforme (lleons, centaures, sàtirs) que combaten amb el vertader polític i del qual cal separar-lo. *Les figures són senyal de la pèrdua de claredat lògica i de guany simbòlic*.

El Foraster comença aquesta separació no parlant de persones sinó de règims polítics, dels quals s'inicia una classificació. El polític hauria d'estar situat en un dels cinc règims (monarquia, tirania, aristocràcia, oligarquia i democràcia), i cal buscar-lo a partir de la premissa que el polític és el vertader posseïdor del coneixement: La constitució correcta resulta ser aquella en la qual els regents són experts i posseeixen l'art de la política. *Són els que saben quan convé o no aplicar els seus remeis com ho fan els metges i els professors de gimnàstica*. Altra vegada el Foraster treu conclusions a partir de la justa mesura, encara que aparentment apel·li a altres mètodes. Aquests remeis que es presenten cruaument com a execucions o exilis, el jove Sòcrates els entoma fàcilment, però objecta que el Foraster hagi dit que el govern serà sense lleis. Aquesta objecció estava prevista pel Foraster i hi posa una especial atenció.

El Foraster fa admetre al jove que *és molt millor el governant assenyat que té presents les circumstàncies canviants que no pas les lleis rígides que no s'ajusten a allò que mai no és simple*. El Foraster aconsegueix presentar davant del jove un model de coneixement que supera el saber geomètrico-matemàtic de l'homogeni ja que té cura d'allò heterogeni i canviant, però el presenta en la seva cara més rigorosa com un exercici de la violència quirúrgica, violència que s'entén com a superioritat respecte de les lleis, capacitat d'imposició i tasca pedagògica.

La possessió d'aquest saber no és cosa de molts, ni d'uns quants, i trobar-ne un ja és difícil, amb la qual cosa cal seguir un segon principi: l'obediència estricta a la llei. El règim que es descriu és una paròdia de la democràcia atenesa: les decisions preses per la majoria sense atendre als que en saben, la prohibició de la investigació, etc. La situació que ha descrit el Foraster la troba el jove insostenible: sense investigació no hi ha arts. Si la justa mesura és condició indispensable de tot art, també ho és la lliure investigació. El jove respon en aquest moment que una vida d'aquesta mena seria impossible viure-la. *D'alguna manera admet el principi vital socràtic de l'autoexamen.*

Situat el diàleg no ja en la possibilitat teòrica de la possessió d'un saber polític, sinó en la realitat immediata de la vida política, es tem més actuar al marge de la llei que viure en el respecte a les lleis, encara que siguin injustes. Això esdevé una mena de segona navegació on *s'estableixen per al govern dels homes uns instruments imperfectes*. El problema esdevé aleshores el de garantir la fortalesa i perfectibilitat de les constitucions. Lleis i costums són imitacions de la veritat: depenen de la ciència i de com de bé s'aproximin o imitin la ciència del veritable polític. En aquesta perspectiva, les constitucions són sis (i queda a part la setena o millor): govern d'un, de pocs, o de molts, amb lleis o sense lleis. El Foraster, comentant aquesta classificació, adverteix que el curs de la conversa es desborda. La mesura deixa de governar el discurs del Foraster.

La descripció de la realitat política s'accentua amb la constatació que en aquests règims es refugien els polítics entesos en el sentit pejoratiu del terme. Arribats a aquest punt es clou la reflexió i caracterització d'aquells que apareixien en un tumult ocupant el poder. Totes aquestes consideracions es fan des de la justa mesura.

Per acabar de separar el polític no més queda conèixer aquells que estan més associats al seu exercici: rctors, generals i jutges. Establerta aquesta darrera separació es passa a determinar allò de què pròpiament s'ocupa el polític: *no és pròpiament de fer res, sinó manar que els*

capaços facin i saber l'oportunitat en què el fer s'escau. Aquest és el sentit melioratiu del mot polític. Aquest manar s'entén especialment com un tissatge de virtuts oposades. Cal preparar aquells caràcters aptes per al govern establint uns principis en les seves ànimes que permetin l'enllaç dels coratjosos i dels endreçats o prudents. Sense aquest enllaç els caràcters es perden en l'exageració de la follia o l'astènia. Via l'educació i el matrimoni el polític procurarà preparar aquells que ocupin les magistratures de la ciutat. El diàleg segueix sense deixar clar com distingir el polític vertader, però amb aquesta unitat de caràcters que el polític teixeix per tal de protegir tota la ciutat, el jove Sòcrates acaba la conversa *entusiàsticament*.

La felicitat com a terme final de l'acció política s'obté amb un teixit que protegeix la ciutat i l'abraça tota. Aquest teixit és el resultat de l'artifici del tissatge dels tarannàs valents i assenyats en la concòrdia i en l'amistat. La conclusió ens dona una determinada "acció política" com a pedagogia i recerca dels lligams: ens dona política, però no polítics. El motiu d'aquesta mancança creiem que és aquest: el "polític" no és pròpiament ningú, sinó que és una manera de com pot aparèixer la filosofia en la ciutat.

La política s'entén en part i principalment com a *tekhne politiké*, és a dir, com a saber pràctic, una tècnica política que difícilment atendria al "noús", una destresa que no albiraria el bé en totes les coses, que no participaria de l'ordre. *Un dels jocs fonamentals del diàleg està en la caracterització del saber polític asimilant-lo a tècnica*, amb la qual cosa es deixa de banda la consideració de l'ànima humana: l'home esdevé una peça més en la naturalesa, o bé artefacte resultat de la política o material per a la seva acció. Si la política és un art, l'home és un producte de la política com ho haurà de ser la ciutat mateixa (carro o vaixell). Ara, si bé és cert que el diàleg planteja aquesta possibilitat, la mateixa ambigüitat de la caracterització com a saber proporciona una altra concepció possible que dependria de la possessió adequada de la justa mesura.

Aquesta és la figura que presenta el diàleg. Nosaltres pensem que és una

bona figura del concepte del polític i de la seva dificultat. Què seria el polític? Quelcom extremadament difícil que en un diàleg extremadament difícil Plató ens expressa com a harmonia interna de les tensions constituïdes per la disposició de l'escena, dels personatges i dels arguments, construcció que conforma un edifici precari, però que és imatge de l'edifici i construcció on aixoplugar la vida mateixa. Amb el vestit de què ens parla el diàleg, el diàleg tot ell és una imatge d'una construcció, casa, o llar que ens civilitza, perquè la raó, la saviesa, la filosofia, estan presents en la ciutat com a remeis o causants de les tempestes.

El polític ha de conjugar amb justa mesura la capacitat "científica" tècnica de la dièresi que atén al particular, i la capacitat correctiva del *mite* que ateny el tot. El polític ha de conjugar amb justa mesura el lideratge polític particular de qui sap què cal fer en cada cas amb l'ús de les lleis generals. El polític ha de conjugar amb mesura la dièresi mateixa entre l'esterilitat eixuta de l'exactitud i l'ofegament per explosió metodològica. El polític ha de conjugar amb mesura el paper correctiu reaccionari del mite i el seu paper creatiu i revolucionari. El polític ha de conjugar el lideratge entre els perills de la tirania i el perill del despotisme. El polític ha d'actuar amb mesura entre la inflació legislativa i la rigidesa jurídica.

D'aquí l'extremada dificultat del vertader coneixement de l'acció política. Si l'acció política és difícil, el coneixement d'aquest saber té una dificultat parella. En el fons la consideració de la justa mesura descansa en la "phrónesis", que és el mateix que cal al lector per interpretar el diàleg.

Ha resultat, doncs, que *la lectura prudent del text, i respectuosa de la seva formalitat, ens ha donat que el diàleg està construït sobre l'aplicació de la justa mesura a tots els seus continguts com a correcció difícilment possible d'una consideració tècnica de la política.*

El polític és difícil, no perquè Plató el faci difícil, sinó perquè és imatge del polític. La dificultat descansa en bona part en l'abundància d'errors. *Pensem, però, que encara és més important la persistència esperada de la correcció.* El diàleg ens

ensenya que cal constantment corregir les apreciacions i els arguments. *Aquesta esperança que fecunda la memòria en una voluntat de comprensió és la tasca excel·lent del saber orientar-se en una situació.* Per això el diàleg mostra clarament que la investigació lliure és fonamental per a una vida humana.

El polític de Plató ens ha transmès la responsabilitat compartida de comprendre el govern de la ciutat, partint de la necessitat del manteniment de l'ordre precari del casal amb l'esforç continu, sense defallences ni incomprendiments, dels que veuen l'obra llarga del teixir i desteixir, obra personal i irrecompensable, de cada hora, que evita el caos i la tirania definitives. També ens adverteix de la necessitat de discernir fins a quin punt aquell o allò que se'ns presenta com un "déu aparegut als homes", resulta ser com aquell farsant que promet la felicitat en aquest món i no és sinó llavor de tirania.

No hi ha una solució *clara* del problema polític. El cas de Sòcrates i la seva presència en el diàleg en són manifestació evident. De fet, com a *veritable problema* no té solució. Malgrat tot, això no vol dir que el mateix aclariment del problema no comporti en si un *benefici* com a instrument de la nostra comprensió. Així el diàleg constata clarament que la dimensió ètico-política no pot ser estudiada com la dimensió científico-tècnica, però a la vegada *reserva l'espai d'una dimensió on és possible l'ús del coneixement com a benefactor de la vida en comunitat.* Les formes de la política es juguen entre la unitat de la ciència o art i la multiplicitat dels aspirants a governant. L'aposta platònica a la qual el diàleg serveix com a crida, passa per la institució en els molts que es fan un en la comunitat de l'aclariment del saber possible. Això, que és viscut com a gràcia o do, s'encarna esforçadament en l'Acadèmia o en les institucions que detenten una funció anàloga.

La filosofia *acadèmica* ha de recordar que ella mateixa neix d'un mareig com a fixació de la mirada en una espera del moment oportú per actuar. Aquesta espera és estudi en l'oci. L'acció esperada és la de la correcció en la mesura del possible de la ciutat. Per tal d'emprendre

aquesta acció correctora, o almenys per tal de pensar-la, s'entén que calgui la definició d'una ciutat o un saber polític absolut moralment ideal. No té cap importància que no arribi mai a existir físicament. La seva formulació en el discurs de la raó és suficient perquè compleixi la funció crítico-reguladora que permet la dinamització constant de la ciutat. És l'ideal regulador al qual cal adreçar l'activitat pràctica, però que no serà ell mateix mai activitat pràctica.